

به نام خدا

گامهای موفقیت در پرتو قرآن

گام چهارم: علم

سید محمد صادق موحد

دانشکده فیزیک - دانشگاه شهید بهشتی

پژوهشکده نجوم - پژوهشگاه دانشهای بنیادی (IPM)

www.smovahed.ir

منابع

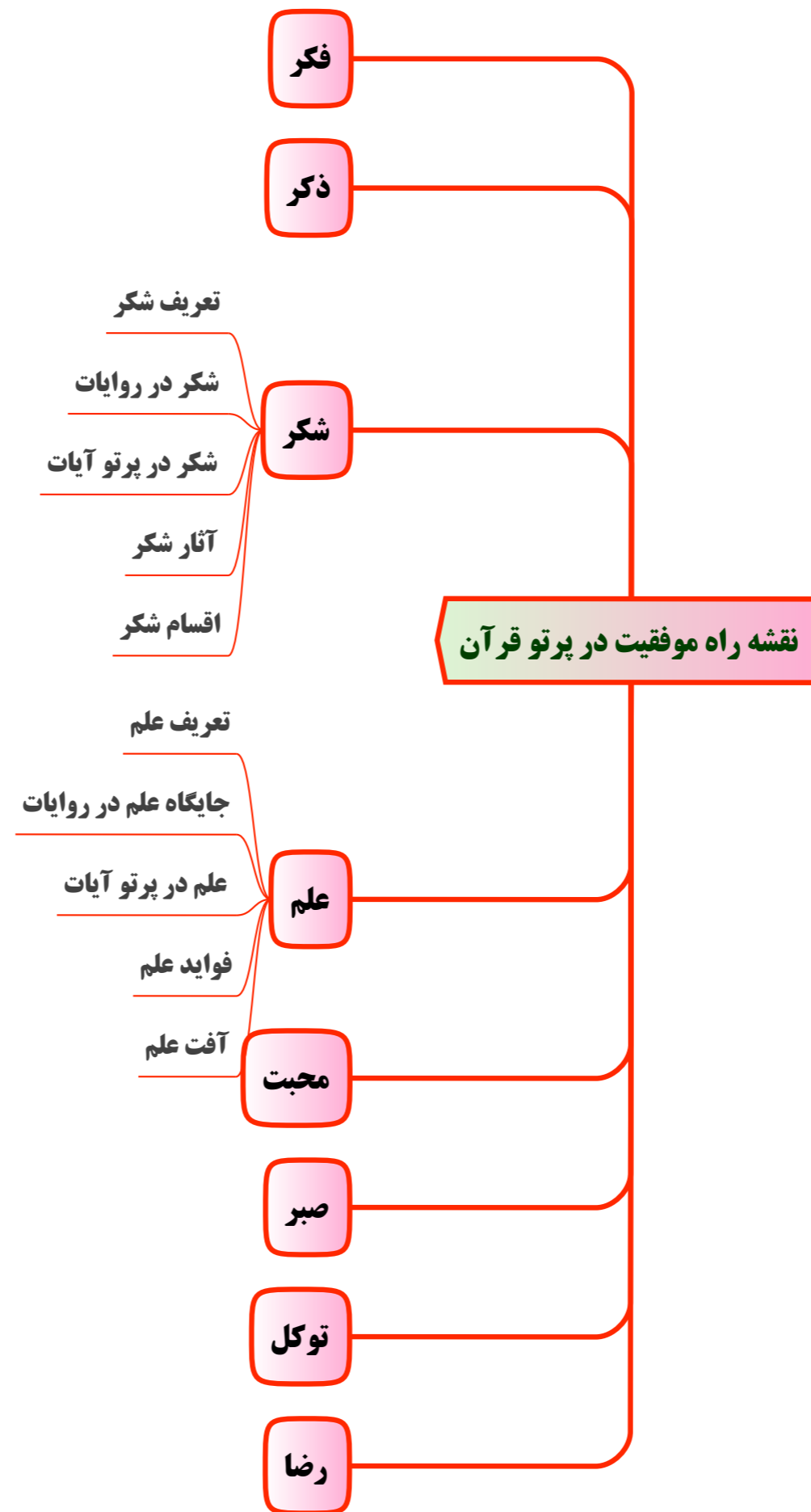
کتاب گامهای موفقیت در پرتو قرآن
اثر: دکتر محمدعلی انصاری

فهرست

- (۱) نقشه راه موفقیت در پرتو قرآن
- (۲) خلاصه مبحث قبل
- (۳) تعریف علم
- (۴) علم در روایات
- (۵) علم در پرتو آیات قرآن
- (۶) آثار علم

(۵) علم در روایات

نقشه راه

تعریف شکر

عارفان گویند شکر اعتراف به وجود منعم است و اقرار به ربوبیت

حق به حکم آیه ۷ سوره ابراهیم

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾

و آنگاه که پروردگارتان اعلام کرد که اگر واقعا سپاسگزاری کنید [نعمت] شما را افزون خواهیم کرد و اگر ناسپاسی نمایید قطعاً عذاب من سخت خواهد بود (7)

شکر در پرتو آیات قرآن

- (۱) شکر قله عبودیت است
- (۲) شکر مقدمه رضا است
- (۳) شکر فراتر از ذکر
- (۴) شکر ثمره حکمت است
- (۵) شکر عامل رهایی از شیطان

خلاصه

جلسه قبل

اهمیت شکر

خلاصه جلسه قبل

- (۱) شکر ورودی هدایت
- (۲) شکر مصونیت از عذاب الهی
- (۳) شکر عامل توفیق در ابتلاء
- (۴) شکر فزونی نعمت
- (۵) شکر و بهره مندی مشروع و معقول
- (۶) شکر و تحصیل شناخت

مقدمه

بعد از طرح فکر؛ ذکر و شکر در سلوک الی
الله قطعاً هنگامی غنای آن کامل خواهد شد
که این گامها مزین به زیور علم و دانش
گردند.

تعریف علم

(۱) لغویون علم را ضد جهل می دانند

(۲) ادراک مطلق یا حصول صور اشیاء نزد عقل

(۳) وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿۵۶﴾

ذاریات

و جن و انس را نیافریدم جز برای آنکه مرا پرستند (56)

در حقیقت مفسران با عنایت به بیانات معصومین بیان میدارند که این

عبادت معرفت است

(۴) وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ

هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۱﴾ (اولین برخورد و فصل مشترک)

و [خدا] همه [معانی] نامها را به آدم آموخت سپس آنها را بر

فرشتگان عرضه نمود و فرمود اگر راست می گوئید از اسامی اینها به

من خبر دهید (31)

بقره

(۵) از معیارهای رحمانیت خداوند تعلیم و تعلم است
به حکم سوره الرحمن
الرَّحْمَنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ﴿٢﴾

ویژگیهای علم

- (۱) علم زیر ساخت معرفت توحیدی است
- (۲) از منظر قرآن دارای این ویژگی است که انسان را به خدا و اهداف موجودی خود و خلقت نزدیک کند

علم شریعت و طبیعت

(۱) حدیثی از پیامبر (ص) آمده است: العلم علمان علم الادیان و علم الابدان

(۲) از حضرت امیر (ع) چنین آمده است
جامعه به چهار دانش نیاز ضروری و اضطراری دارد: دانش دین
دانش پزشکی دانش نجوم دانش ادبیات و زبان

بنابراین علم گستره وسیعی دارد به شرطی که به خداوند و کمال
منتهی شود.

جایگاه علم در روایات

- (۱) اصول کافی جلد ۱ ص ۳۴ از پیامبر
- (۲) بحارالانوار جلد ۱ ص ۲۰۳ نصیحت پیامبر به ابوذر
- (۳) پیامبر فرمود عالم و دانشمندی که جامعه از علم او استفاده می کند از هفتاد هزار عابد فضیلت و ارزش بیشتری دارد
(اصول کافی جلد ۱ صفحه ۳۳)

جایگاه علم در پرتو آیات

(۱) علم تحفه الهی **سوره بقره**

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿31﴾

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿32﴾

(۲) پیوند علم و ادب **سوره جمعه**

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿2﴾

اوست آن کس که در میان بی سوادان فرستاده‌های از خودشان

برانگیخت تا آیات او را بر آنان بخواند و پاکشان گرداند و کتاب و

حکمت بدیشان بیاموزد و [آنان] قطعاً پیش از آن در گمراهی آشکاری

بودند (2)

(۳) علم معیار بزرگی و رهبری

سوره بقره

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلَكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ
الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ
اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مَلَكَهُ مَن
يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿247﴾

و پیامبرشان به آنان گفت در حقیقت خداوند طالوت را بر شما به
پادشاهی گماشته است گفتند چگونه او را بر ما پادشاهی باشد با
آنکه ما به پادشاهی از وی سزاوارتریم و به او از حیث مال گشایشی
داده نشده است پیامبرشان گفت در حقیقت خدا او را بر شما برتری
داده و او را در دانش و [نیروی] بدنی بر شما برتری بخشیده است
و خداوند پادشاهی خود را به هر کس که بخواهد می دهد و خدا
گشایشگر داناست (247)

۴) علم معیار تبعیت و پیروی سوره اسراء

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ
عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿36﴾

و چیزی را که بدان علم نداری دنبال مکن زیرا گوش و چشم و قلب
همه مورد پرسش واقع خواهند شد (36)

۵) پیوند علم و هدایت سوره مریم

يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا
سَوِيًّا ﴿43﴾

ای پدر دانشی برای من آمده که برای تو نیامده است بنابراین از من
پیروی کن تا تو را به راه راست هدایت کنم

٦) علم معيار تفاضل میان انسانها

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ

سوره حجرات آیه ١٣

ای مردم ما شما را از مرد و زنی آفریدیم

اما در عین حال ٣ عامل برتری را ذکر می کند

الف: **إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاكُمْ** إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ حجرات

ب: **وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا** ﴿٩٥﴾ نساء

ج: **هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو**

الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾ زمر

فواید و نتایج علم

(۱) علم معیار تشخیص حق و حقیقت

سوره حج

وَلْيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ
وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

و تا آنان که دانش یافته اند بدانند که این [قرآن] حق است [و] از جانب پروردگار توست و بدان ایمان آورند و دل‌هایشان برای او خاضع گردد و به راستی خداوند کسانی را که ایمان آورده اند به سوی راهی راست راهبر است (54)

۲) علم مایه تعقل

سوره عنکبوت

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ ﴿43﴾

و این مثلها را برای مردم می زنیم و [الی] جز دانشوران آنها را درنیابند (43)

۳) علم عامل قیام به قسط

سوره ال عمران

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿18﴾

خدا که همواره به عدل قیام دارد گواهی می دهد که جز او هیچ معبودی نیست و فرشتگان [او] و دانشوران [نیز گواهی می دهند که] جز او که توانا و حکیم است هیچ معبودی نیست (18)

۴) علم سبب خشیت در برابر خدا

فاطر

وَمِنَ النَّاسِ وَالْأَنْعَامِ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿28﴾

از مردمان و جانوران و دامها که رنگهایشان همان گونه مختلف است [پدید آوریم] از بندگان خدا تنها دانایانند که از او می ترسند آری خدا ارجمند آمرزنده است (28)

۵) علم عامل منزلت بخشی اجتماعی

نمل

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿15﴾

و به راستی به داوود و سلیمان دانشی عطا کردیم و آن دو گفتند ستایش خدایی را که ما را بر بسیاری از بندگان باایمانش برتری داده است (15)

(15)

اقسام علم

(۱) علم اکتسابی

یک چند به کودکی به استاد شدیم * یک چند به استادی خود شاد شدیم
پایان سخن شنو که ما را چه رسید * از خاک برآمدیم و بر خاک شدیم

(۲) علم موهبتی و حضوری

سوره کف

﴿۶۵﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِمَّنْ لَّدُنَّا عِلْمًا

تا بنده ای از بندگان ما را یافتند که از جانب خود به او رحمتی عطا کرده و از نزد خود بدو دانشی آموخته بودیم (۶۵)

دوش وقت سحر از غصه نجاتم دادند و ندر آن ظلمت شب آب حیاتم

دادند

آفت علم

(۱) غرور

سوره كهف

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرَ جَمْعًا وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

[قارون] گفت من اینها را در نتیجه دانش خود یافته‌ام آیا وی ندانست که خدا نسلهایی را پیش از او نابود کرد که از او نیرومندتر و مالاندوزتر بودند و [لی این گونه] مجرمان را [نیازی] به پرسیده شدن از گناهانشان نیست (78)

(۲) خرده علم

سوره نجم

ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِمَن اهْتَدَى ﴿٣٠﴾

این منتهای دانش آنان است پروردگار تو خود به [حال] کسی که از
راه او منحرف شده دانایتر و او به کسی که راه یافته [نیز] آگاهتر
است (30)

ادب آموزی

قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ
رُشْدًا ﴿٦٦﴾ سورة كهف

موسی به او گفت آیا تو را به شرط اینکه از بینشی که
آموخته شده ای به من یاد دهی پیروی کنم (66)

(۱) رخصت و اجازه گرفتن

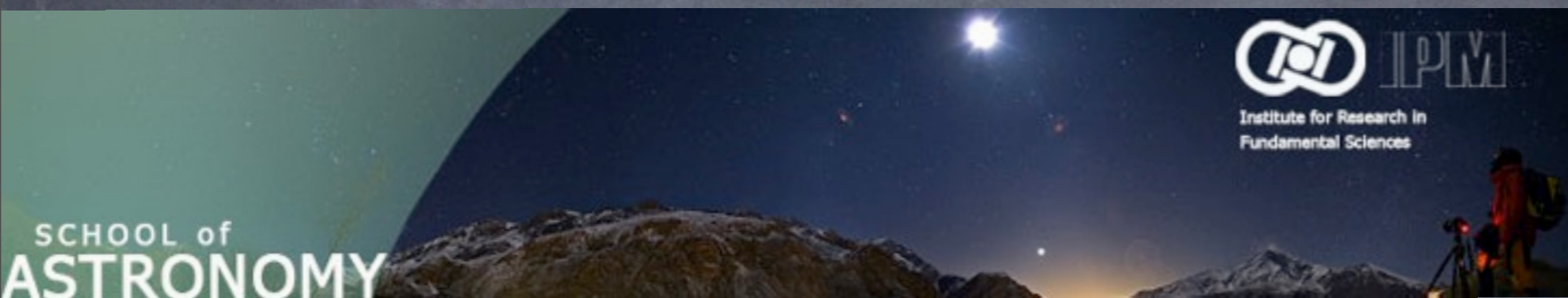
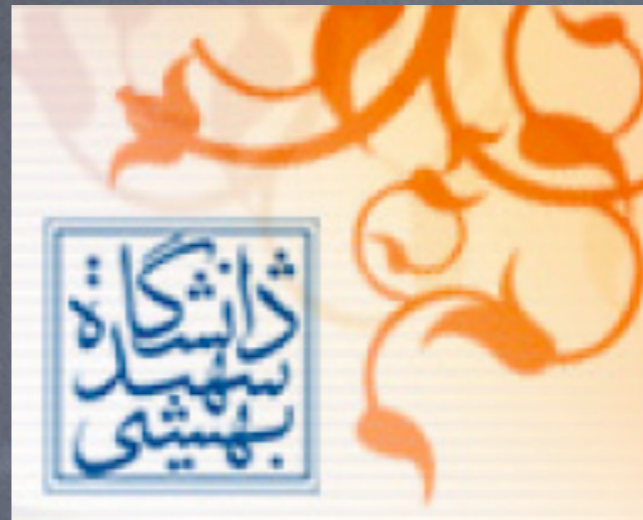
(۲) اظهار تواضع در نزد معلم

(۳) رعایت رتبه و جایگاه استاد

(۴) داشتن مشوق و انگیزه در هنگام علم آموزی

(۵) هدف گذاری در خصوص علم باید بر پایه ارتقاء و

تعالی انسان باشد

از توجه شما سپاسگزارم